

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ**

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 4 курсу 13-431 групи
Спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
Освітньо-професійної програми
«014 Середня освіта (Історія)»
Гнідіна Регіна Віталіївна
Керівник: к.і.н., доцент Кузовова Н. М.
Рецензент: к.і.н., доцент Геринбург О. В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Основні засади здійснення дипломатичної діяльності Української Центральної Ради	7
РОЗДІЛ 2. Структура органів Української Центральної Ради, які займалися дипломатичною діяльністю	17
2.1. Організація внутрішньої структури Генерального секретаріату міжнародних справ	17
2.2. Діяльність Міністерства закордонних справ.....	23
РОЗДІЛ 3. Основні напрями міжнародної діяльності Української Центральної Ради.....	32
ВИСНОВОК.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ....	50
ДОДАТКИ.....	55
Додаток А.....	55
Додаток Б.....	56
Додаток В.....	57
Додаток Г.....	58

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток зовнішньої політики на сучасному етапі не може проходити успішно, якщо не вивчати та не узагальнювати історичний досвід міжнародної діяльності України та її дипломатичної служби. Коли почалась Українська національно-демократична революція одним із найважливіших для нової української влади став міжнародний чинник. На таких етапах державного будівництва України, як доба Центральної Ради, Українська Держава гетьмана П. Скоропадського, Директорія Української Народної Республіки, Західноукраїнська Народна Республіка у 1917–1923 рр., а також у часи незалежності з 1991 р. – зовнішньополітичні відомства зі своєю дипломатичною службою були і є невід’ємним атрибутом держави, відігравали й відіграють значну роль у її становленні та розвитку. Особливо важливим для розбудови апарату міжнародних відносин є залучення оригінального досвіду створення дипломатичної служби незалежної Української державності 1917–1923 рр. до державотворчого процесу, коли саме і формувався шлях побудови зовнішньої політики новітньої доби.

Також, на увагу заслуговує дослідження розбудови, зародження і діяльності української дипломатії у добу Центральної Ради, коли у надзвичайно складних умовах геополітичної ситуації та у протистоянні з досвідченими дипломатами блоку Центральних держав і більшовицької Росії вона виборола вихід України на міжнародну арену й примусила інші країни вважати її повноправним суб’єктом переговорних процесів.

Предметом дослідження є зовнішня політика Української Центральної Ради.

Об’єктом дослідження є основні засади здійснення дипломатичної діяльності Української Центральної Ради.

Мета дослідження: вивчити та розкрити основні напрями міжнародної діяльності та роботу дипломатичної служби Української Центральної Ради.

Згідно мети, об'єкта та предмета курсової роботи нами було визначено наступні завдання:

1. Проаналізувати зовнішню політику Української Центральної Ради.
2. Вивчити роботу дипломатичної служби Української Центральної Ради.
3. Розкрити основні напрями міжнародної діяльності Української Центральної Ради.
4. Охарактеризувати основні засади здійснення дипломатичної діяльності Української Центральної Ради.

Хронологічні межі роботи охоплюють період з 1917 року по 1918 рік. За початковий термін взято 17 березня 1917 рік, коли почалося утворення Української Центральної Ради. Верхня межа – 29 квітня 1918 рік, коли відбулося повалення влади Української Центральної Ради.

Географічні межі. Території Київської (Із центром у Києві), Подільської (Кам'янець-Подільський), Чернігівської (Чернігів), Волинської (Житомир), Полтавської (Полтава), Харківської (Харків), Херсонської (Херсон, Миколаїв, Одеса), Катеринославської (Луганськ, Павлоград) губерній, а також Таврія без Криму.

Історіографія: першими історіографами зовнішньополітичної діяльності України були діячі Центральної Ради, провідні урядовці Української Народної Республіки – М.Грушевський [4], В.Винниченко [1], О.Шульгин [9], П.Христюк [7] та інші. Характеризувавши проблеми становлення державності в цілому, вони піднімали питання зовнішньої політики. Незважаючи на певний суб'єктивізм, автори дають загальний огляд зовнішньої політики України, відображають погляди тодішнього керівництва на вибір орієнтації, стратегії і тактики виходу Української

Народної Республіки із світової війни, подають цікаві для істориків спостереження, особисті враження тощо.

Учені української діаспори видали чимало узагальнюючих праць з новітньої історії України. Багато з них тією чи іншою мірою стосуються дипломатичної діяльності Центральної Ради. Це праці Т. Гунчака [17], П. Мірчука [44], І. Нагаєвського [45], О. Субтельного [52], О. Удовиченка [53].

Лише в період незалежності України з'явилися поважні науково-історичні праці про зародження, становлення і діяльність відомств, які займалися зовнішньою політикою і дипломатичного корпусу Центральної Ради. Насамперед треба відзначити творчі здобутки Д. Веденєєва [12] і Д. Будкова [11], В. Матвієнка [43], М. Держалюка [27], В. Косика [41], О. Павлюка [47], І. Дацківа [18].

Загальне питання, як формувалися органи виконавчої влади України докладно розглянула у своїй роботі Лебедєва І. М. [42]. Про політику УНР щодо державних утворень на території колишньої Російської імперії, то ці питання піднімаються в роботі В. М. Матвієнка [43]. В дисертації В. В. Ковалюка [36] скрупульозно викладено діяльність делегації УНР на мирній конференції в Брест-Литовську. Варто звернути увагу, також на працю О. С. Кучика [40], присвячену зовнішній політиці Антанти щодо України.

У праці О. Л. Копиленко [37] та М. Л. Копиленко [37], яка присвячена історії держави і права України в 1917–1920 роках, є підрозділ «Зовнішня політика». В якому коротко характеризується етап входження УНР на арену міжнародної політики, взаємовідносини молодій Українській державі з країнами Антанти, причини того, чому Франція та Англія цікавилася українськими подіями та готовності визнати УЦР; спроби Центральної Ради сформувати центральний російський уряд за участю представників всіх областей на федеративних засадах та участь української делегації у мирній конференції в Брест-

Литовську. Однак, ці праці лише фрагментарно охоплюють історію створення та діяльності народного міністерства закордонних справ і не дають цілісної картини характеру та наслідків головних напрямків діяльності закордонного відомства.

Джерельна база дослідження. Для вивчення питання зовнішньої політики Української Центральної Ради використані – спогади, мемуарна література: спогади В.Винниченка «Відродження нації» та М.Грушевського «На порозі нової України.», автобіографічна праця О.Шульгина «Початки діяльності Міністерства закордонних справ України».

- нормативно-правові акти: проект закону «Про закордонні установи Української Народної Республіки», та матеріали до нього, законопроекту «про установи для охорони інтересів українських підданих за межами УНР», а також збірник документів і матеріалів Української Центральної Ради, виданий Національною Академією Наук України [6]. Завдяки цим документам та матеріалам вдалося дослідити склад та структуру закордонних відомств, а також алгоритм їх роботи.

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Внаслідок, проголошення Першого універсалу Української Центральної Ради 10 червня 1917 року, а згодом створення Української Народної Республіки, з'явилася потреба створення і функціонування Міністерства закордонних справ України, як справжньої державної структури.

У Другому універсалі Центральної Ради, який було проголошено 16 липня 1917 року, починається зародження органів законодавчої та виконавчої гілок влади. У цьому універсалі йшла мова про створення Генерального секретаріату, як виконавчого органу влади. На початку існування Генерального секретаріату, почало діяти генеральне секретарство з національних справ, яке входило до його складу. Воно стало прототипом зовнішньополітичного відомства України у ХХ столітті.

Володимир Винниченко, зайняв посаду Голови Генерального Секретаріату, а Генеральним секретарем міжнародних справ першого складу призначили Сергія Єфремова (Додаток А). Генеральним секретарем міжнародних справ другого складу був Олександр Шульгин (Додаток Б), тому що він був членом Української партії соціалістів федералістів, до революції він займався активною політичною і громадською діяльністю. 22 грудня 1917 року Володимир Винниченко та Олександр Шульгин розробили «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який цього ж дня підтримав Уряд Української Народної Республіки. Цей законопроект призначав обов'язки Генерального секретарства міжнародних справ, а саме:

- забезпечення міжнародних відносин держави;
- захист інтересів українських громадян за межами УНР;

– тимчасово - загальне улаштування національної незгоди в межах Української Народної Республіки.

Важливу роль для міжнародних відносин відігравав Четвертий Універсал Центральної Ради, який був оприлюднений 12 січня 1918 року, в ньому йшлося, що Українська Народна Республіка визначалася, як суверенна, самостійна, вільна держава [10].

Внаслідок, активувалась робота над утворенням мережі дипломатично-консульських установ, регуляторними правовими актами державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ. Згодом, згідно додатку до журналу засідання Генерального Секретаріату, його назву змінили на «Генеральне секретарство справ міжнародних».

Також, розпочинається організація відповідної бази дипломатичної діяльності. Весною 1918 року робітниками українського Міністерства Закордонних Справ було спроектовано закон «Про закордонні установи Української Народної Республіки». Згодом, почали готувати дипломатичні кадри [9].

Щодо перших нормативно-правових актів періоду Української Центральної Ради, то вони мали більше політико-декларативний характер, ніж правовий. Це у певній мірі було виправданим. Першими документами, що мали конституційний характер, були декларації та універсали.

Також ,слід зазначити, що конституційні акти Центральної ради мали вплив на концепцію суверенної, правової держави, яка уподібнювалася принципом верховенства права і визнавалася одним із найважливіших надбань людської цивілізації. За основу конституційних актів такі загальновідомі засади, як ствердження суверенітету народу , суверенітету держави, розподіл обов'язків між окремими органами державної влади і забезпечення основних прав людини. Також, в конституційних актах йдеться про те, що : «Поєднання верховенства і

незалежності - означає як право держави на незалежність і свободу від посягань ззовні та зсередини, так і право управляти, панувати, володарювати, вільно приймати рішення, здійснювати функції верховної влади, тобто те, до чого прагнув український народ » [25].

Поступово утворювалась консульська служба Української Народної Республіки. 27 грудня 1917 р. Генеральний секретаріат заслухав проект створення українських консульств за межами Української Народної Республіки. Внаслідок цього, було вирішено додати в проект пункт, про наділення консульств економічними функціями [16].

В цей же час, був розроблений законопроект «про установи для охорони інтересів українських підданих за межами УНР». Задля цієї мети, за кордоном впроваджувалися посади спеціальних консульських агентів. Міністр по узгодженню з місцевими українськими організаціями мав назначати на ці посади кандидатури. Консульські агенти мали такі права і обов'язки:

- виконання доручень міністерства закордонних справ
- видача грошової допомоги, якщо вона необхідна;
- приймалися заяви про готовність отримати українське громадянство;
- зносили з місцевою владою для захисту інтересів українців;
- видача посвідчень громадянам Української Народної Республіки, які хочуть повернутися в Україну;
- видача паспортів для від'їзду до інших держав [21].

Також, 21 грудня 1917 р. був репрезентований законопроект про виїзд за кордон громадян України. Цим законопроектом керівництво міністерства, а особливо його голова Олександр Шульгин, намагався скасувати обмеження при видачі закордонних паспортів, які були запроваджені в Росії. Автори проекту закону вважали, що: «паспорт потрібен був громадянам лише як посвідчення особи на випадок будь-яких непорозумінь в іноземній державі, а обмежень у виїзді громадян за кордон у вільній країні бути не могло» [17]. Отже, прогнозувалося

скасування цих обмежень та заміна закордонних паспортів посвідченнями особи для виїзду за кордон. Волосні, міські управи або відділення міліції українською мовою з перекладом французькою чи іншою мовою, якщо цього бажала особа, видавали ці посвідчення.

Внаслідок, на початку 1918 р. деякий час для закордонного вжитку використовувалися старі російські паспорти, на які наносилися печатки з тризубом із зазначенням місцеперебування українського консульства. Згодом, влітку 1918 р. почали створювати українські паспорти українською, французькою та німецькою мовами [17].

Центральним фактором зовнішньої політики Української Центральної Ради були посольства. В 1918р. Міністерство закордонних справ прийняло спеціальний законопроект «про посольства і місії Української Народної Республіки» [5].

В цьому законопроекті йшлося про те, що: «посольства і місії утворювалися за поданням міністра закордонних справ». Голови представництв поділялися на чотири категорії:

- 1) послы або амбасадори;
- 2) посланники, повноважні міністри;
- 3) міністри-резиденти;
- 4) повірені в справах [5].

Рада Народних Міністрів, згідно рекомендацій міністерства призначали повірених в справі. В законопроекті повідомлялося, що: «голови та всі співробітники посольств і місій не мали права обіймати жодної іншої посади, входити до правління будь-яких товариств та володіти нерухомим майном у країні перебування» [13].

Отже, провідними завданнями посольств було ведення політичних зносин з іноземними урядами, задоволення інтересів Української Народної Республіки, охорона прав українських громадян та допомога іноземним громадянам в їх справах на території України. Ті країни, які не мали українських консульств, їх обов'язки виконували посольства і

місії, а саме - підготовка документації, видача віз і паспортів. Документи, завірені посольствами і місіями Української Народної Республіки, мали законну силу.

Весною 1918 р. були створені штати посольств і консульств. Вони ділилися на три розряди. Посольство першого розряду складалося з 9 осіб:

- посол;
- два радники;
- два старших секретаря;
- молодший секретар;
- військовий агент та два драгомани .

Посольство другого розряду складалося з 7 осіб:

- Міністра-резидента;
- двох радників;
- секретаря;
- військового агента та двох драгоманів.

У посольстві третього розряду працювало три особи:

- повіреного в справах;
- секретаря;
- драгомана [6].

Також, разом із посольствами передбачалася робота консульств і віце-консульств. До їх штату входили такі посади, як консул та віце-консул, а також секретар та канцелярій.

В середині квітня 1918р. посольства Української Народної Республіки працювали при німецькому уряді в Берліні - посол О. Севрюк; в Оттоманській державі - посол М. Левицький; в Румунії - посол М. Галаган. В Австро-Угорщині тимчасовим дипломатичним представником був А. Яковлів. Призначення відбулося 16 квітня з дорученням йому справи обміну ратифікаційними грамотами. 6 квітня

при Румунському уряді, полковника Л. Суботича було призначено військовим аташе.

Консульство при Тимчасовому уряді в Петрограді, за рішення Генерального Секретаріату було ліквідоване в середині грудня 1917 р. Його обов'язки, які полягали в тому, щоб охороняти інтереси та майно громадян почав виконувати Український військово-революційний штаб в Петрограді. 15 квітня, згідно, рішення Ради Народних Міністрів членами дипломатичної делегації українського уряду до нейтральних держав стали Д. Дорошенко та М. Полозов. Але 19 квітня М. Полозов відмовився від посади і на його місце членом делегації призначили М. Шрага [7].

Важливо зазначити, що при міністерстві закордонних справ діяли спеціальні консульські курси. 8 квітня Українському товариству економістів, було виділено 24 тисячі карбованців на їх організацію.

Також, варто відзначити, що в досліджуваній період у Києві діяли представництва іноземних держав. Так, восени 1917 р. в Києві працювали іноземні консульства Англії - консул Дуглас Дженіксон, Греції - П. Грипарі, Данії - Г. Гуревич, Італії - К. Фішман, Франції - Д. Балаховський, Швейцарії - Г. Енн, Іспанії і Португалії - С. Васіліаді, Персії - І. Вітенберг, Норвегії - В. Мозерт та Бельгії - Я. Гретер.

Згодом, 15 жовтня 1917 р. в приміщенні іспанського консульства, на запрошення самого ж консула С. Васіліаді зустрілися всі іноземні консули, які знаходилися в м. Київ. Збори проводилися з метою їх поєднання у консульський корпус, як орган який буде завжди діяти, де зосереджувалася значна кількість дипломатичних агентів, для спільних виступів загального характеру.

Треба відзначити, що іноземні консульства діяли в Україні як представники своїх країн в Російській імперії. Відповідно до перебігу політичних подій в країні в цілому та в Україні зокрема, почали звертатися до українського уряду поступово. Прикладом цього є те, що у

середині жовтня П. Грипарі звернувся до начальника Київського військового округу та губернського комісара у справі охорони іноземних консульств у Києві у зв'язку із складною ситуацією в місті. Він повідомив, що майно іноземних підданих (магазини, промислові підприємства, фабрики, будівлі, тощо) коли будуть виникати сутички, має бути належним чином захищено [22].

На що Генеральне секретарство міжнародних справ відповіло: «помешкання іноземних підданих не підлягають військовій реквізиції». З такими ж запитаннями звернулися, також, перський консул І.Вітенберг та секретар французького консульства Мулен. В юридичному відділі міністерства, розглянувши запит, дійшли висновку, що: «в міжнародному праві норм, які б надавали іноземним особам більше прав ніж місцевим громадянам – відсутні» [47]. Тому, ці вимоги не відповідали нормам формального або загального міжнародного права. Отже, український уряд вирішив, що з цієї точки зору, їм не обов'язково було виконувати ці вимоги. Але з точки зору політичної, український уряд міг поступитися вимогам консульського корпусу. Отже, у зв'язку з цим були виконані певні кроки - надіслані листи міністру внутрішніх справ і начальнику реквізиційної комісії в Києві, з проханням: «по можливості поступливого відношення при реквізиціях до майна підданих союзних держав» [33]. Також, була озвучена пропозиція залучення до реквізаційних комісій відповідальних консулів з правом вирішального голосу.

Вже 2 грудня 1917 р. старійшина П. Грипарі безпосередньо звернувся до Генерального секретаріату з протестом проти самочинних дій, які вчинялися відносно іноземців - власників хлібопекарень з боку продовольчої управи. У цьому випадку представником консульського корпусу робився запит: «чи Українська Республіка має намір додержуватися конвенцій, що були укладені Росією з іноземними державами, якими передбачався захист інтересів іноземних підданих в

Росії» [11]. Також, запит робився на те, які дії хотів вчинити Генеральний секретаріат. Не дочекавшись відповіді консульським корпусом, іспанського консула С.Васіліаді було відізвано з продовольчої управи [16].

В січні 1918р., як і восени 1917 р. діяли всі іноземні консульства. До них приєдналося ще сербське консульство. Генеральний секретаріат на початку грудня 1917р. повідомив, що: «комітет сербської колонії в Україні уповноважив свого голову П. Поповича захищати інтереси та майно сербських підданих в Українській Народній Республіці» [16]. Уповноваженим китайського посольства був Теу Шау Ян; представником білорусів при Раді Народних Міністрів - П. Алексюк, Румунського королівського уряду - Коанда.

Українська Центральна Рада, також, отримала лист від таємного камергера Ватиканського двору Діонісія Баняковського в якому було запропоновано: «встановити дипломатичні взаємини з Ватиканом»[13]. Після того як підписали Мирний договір в Брест-Литовську, виконуючим обов'язки посланця німецького уряду при Українській Народній Республіці був призначений дійсний таємний радник Фрайгер Мумм фон Шварценштайн. Його документи були підписані в Берліні 9 березня 1918 р. Представляли австро–угорський уряд при Українській Народній Республіці, було доручено Вальтеру фон Гервальту, який до цього займав посаду генерального консула в Гамбурзі.

На початку березня 1918 р., коли румунський представник при Раді Народних Міністрів Коанда від'їздив на батьківщину, його замінив полковник К. Піетрар. Ще до того як, Коанда покинув країну, він займався постачанням з України продовольства для румунської армії [11].

Разом з цими заходами Генеральний секретаріат намагався укласти перемир'я на Українському фронті самостійно. Внаслідок цього, командувач цього фронту генерал Д. Щербаков запропонував

головнокомандувачу союзними військами в Румунії генералу-фельдмаршалу Августу фон Макензену зібрати в Одесі спільну нараду задля втілення у життя Брестського перемир'я, який уклали росіяни з німцями. В свою чергу, генерал Щербаков звернувся до Генерального секретаріату з питанням: «чи визнає він умови перемир'я?» [16]. На відміну від Румунії, яка не визнала перемир'я у Бресті, тому що це було пов'язано з майбутнім Бессарабії, яку вона не хотіла втрачати, Генеральний секретаріат згодився його укласти.

Варто відзначити, що уряд новоутвореної Молдавської Народної Республіки надіслав свого представника до Києва, який потребував військової допомоги Молдавії, якщо Румунія самочинно буде намагатися приєднати край. В свою чергу, на початку січня 1918 року Рада Народних Міністрів прийняла рішення щодо надання підрозділів, які були сформовані з колишніх полонених австро-угорської армії, які були здебільшого буковинцями.

Отже, Центральна Рада почала свою зовнішньополітичну діяльність і приєдналася до переговорного процесу. Згодом, Михайлом Грушевським 4 грудня 1917 р. на засіданні Малої Ради було повідомлено, що Румунський фронт розпочав переговори щодо перемир'я. Є. Неронович, який був членом Ради, виступив з пропозицією: «Перемир'я на Румунському і Південно-Західному фронтах має бути оголошено від імені УНР, яка повинна взяти до своїх рук цю справу як держава незалежна, повідомивши про це Раднарком як владу всеросійську, також супротивників і союзників» [27]. Отже, було прийнято рішення відправити на фронт своїх представників, щоб вони домовилися про перемир'я і запропонувати всім державам, які воюють розпочати мирні переговори.

Німецьке військове командування у кінці лютого - на початку березня 1918 р. вимагало, щоб американський, англійський,

французький консули покинули Київ. Захищати інтереси підданих цих держав взявся іспанський консул С. Васіліаді [14].

Аналізуючи основні засади здійснення дипломатичної діяльності Української Центральної Ради, можна зробити висновок, що протягом десяти місяців 1917 р. - 1918 р. здійснювався процес створення міністерства закордонних справ, спочатку як секретарства міжнаціональних справ, згодом як закордонного відомства українського уряду. Також, було визначено його завдання, цілі та функції, паралельно відбувався процес організації внутрішньої роботи, структурне оформлення, складання штату співробітників. Поступово створювалася мережа закордонних представництв Української Народної Республіки, такі як посольства, консульства, місії. Однією із складових роботи міністерства закордонних справ була відповідна законодавча база, яка і стала підґрунтям цих процесів.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА ОРГАНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ, ЯКІ ЗАЙМАЛИСЯ ДИПЛОМАТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

2.1. Організація внутрішньої структури Генерального секретаріату міжнародних справ

Як вже зазначалось із встановленням влади Української Центральної Ради дипломатичною діяльністю займалося Генеральне секретарство міжнародних справ. Головою цього органу було призначено - генерального секретаря першого складу С. Єфремова.

Згідно декларації Генерального секретаріату від 27 червня 1917р. міжнаціональне секретарство отримало завдання об'єднувати «всіх національностей Росії для боротьби за автономно-федеративний лад Російської Республіки та для порозуміння українців на цих основах з іншими національностями» [6]. Початковим заходом для реалізації цього завдання мала бути підготовка до скликання з'їзду представників від кожного народу та представників від кожної області Росії. Також, секретарство займалося питанням спільної роботи з демократією національних меншин, які проживали в Україні. На чолі секретарства міжнаціональних справ Генерального секретаріату першого складу був С. Єфремов.

Щодо другого складу Генерального секретаріату, то генеральним секретарем міжнаціональних справ було обрано О. Шульгина. 15 липня затвердили «Статут Генерального секретаріату», згідно якого при секретарстві були створені посади заступників генерального секретаря, які займалися єврейськими, великоруськими та польськими справами відповідно. Заступники з великоруських справ мали право доповіді та дорадчого голосу в засіданнях секретаріату. Заступників затверджувала Мала Рада. Таким чином, при них функціонували відповідні ради, які склалися з представників національних партій.

Керуючись цими рішеннями голова Генерального секретаріату Володимир Винниченко в середині липня 1917 р., закликав пропонувати кандидатури на посади товаришів секретаря міжнаціональних справ. Від росіян пропонували призначити О. Зарубіна, або Гінзбурга, відповідно поляки пропонували В. Редліха, а від євреїв - висунутого Бундом М. Рафеса. Інші фракції єврейських партій не вважали М. Рафеса своїм представником, внаслідок з приводу цього виникла суперечка. Після довгих суперечок вирішили створити особливу комісію, щодо цієї справи [28].

Проіснувавши менше місяця другий склад Генерального секретаріату 11 серпня, пішов у відставку. Через затяжну кризу новий склад довгий час не могли призначити, але згодом його все ж таки призначили. Внаслідок цього 28 серпня, Центральна Рада передала список генеральних секретарів Тимчасовому Уряду, щоб той в свою чергу його затвердив. Згідно цього списку заступниками призначалися: з єврейських справ - М. Зільберфарб, з польських справ - В. Міцкевич. Набагато пізніше призначили заступника секретаря міжнаціональних справ з великоруських справ - Д. Одинець. Секретарем міжнаціональних справ так і залишився Олександр Шульгин.

З Петрограду на початку вересня 1917 р., прийшло повідомлення про те, що третій склад Генерального секретаріату затвердили. Внаслідок цього 5 вересня, Мала Рада зобов'язала Генеральний секретаріат зробити план дій, згідно якого вони будуть діяти. План був представлений в декларації від 29 вересня. Головним завданням, яке було викладено в цьому документі було захист прав національних меншин, що перебували на території України. Секретарство мало протегувати демократичній реорганізації існуючих національних організацій та створенню нових. В декларації йшлося про те, що: «Взагалі Секретарство національних справ слідкуватиме за

національним життям народів України і сприятиме встановленню добрих між ними відносин» [18].

Секретарство потроху набувало функцій міністерства закордонних справ, про це свідчило його нове завдання, яке полягало в захисті українських інтересів не тільки в Україні, але й за її межами. Також, для інформування населення про національне життя в Україні створювався інформаційний відділ секретарства [25].

Згодом, вже на сьомій сесії Української Центральної Ради 1 листопада 1917р., затвердили черговий склад Генерального Секретаріату. Внаслідок реорганізації Генерального Секретаріату керівну ланку секретарства міжнаціональних справ не змінили. Але сталися і деякі зміни, а саме – заступники секретаря отримали право на засіданнях Генерального Секретаріату, вирішального голосу, а також статус комісарів у справах польської, єврейської та російської національностей на правах генеральних секретарів. Важливо те, що в оновленому Генеральному Секретаріаті планувалися дві посади його членів без посад для представників національних меншин.

Коли 8 (21) грудня 1917 р., утворилася Українська Народна Республіка Генеральне секретарство міжнаціональних справ підготувало та відправило до канцелярії Української Центральної Ради лист, в якому пропонувалося розглянути проект постанови про зміну назви «секретарства міжнаціональних справ» на «Генеральне секретарство справ міжнародних» [32]. Така пропозиція виникла внаслідок, зміни напрямку роботи секретарства після проголошення Української Народної Республіки. В грудні 1917 р. відділи у справах польських, російських та єврейських, сформувалися в окремі секретарства, а саме Секретарство міжнаціональних справ мало такі завдання, як:

- встановлення відносини з представниками іноземних держав,
- відносини з окремими частинами колишньої Російської імперії,

- захист прав українських громадян за кордоном та іноземців в Україні [13].

На засіданні Генерального Секретаріату від 9 (22) грудня 1917 р., було ухвалено постанову про зміну назви і завдання секретарства. Також, обов'язки секретарства міжнародних справ доповнилися ще й владнанням національних непорозумінь у межах Української Народної Республіки.

Слід зазначити, що цим документом встановлювалося, що окремі підрозділи секретарства міжнаціональних справ, які відповідали за єврейські, польські та великоруські справи реорганізовувалися на відповідні секретарства. Отже, внаслідок цього законом було затверджено, що секретарство міжнаціональних справ за змістом своєї роботи перетворилося на секретарство міжнародних справ.

Головними обов'язками секретарства, викладені чотирма пунктами у проекті організації, були:

- ведення політичних відносин Української Народної Республіки з іншими державами;
- захист інтересів українських громадян за кордоном та іноземних громадян в Україні;
- створення відповідних проектів законів;
- відання міжнародними договорами та різними актами і документами щодо відносин з іншими країнами [10].

На восьмій сесії Української Центральної Ради 13 грудня 1917 р., було офіційно оголошено перейменування Генерального секретарства міжнаціональних справ на Секретарство міжнародних справ.

Внаслідок, 11 січня 1918 р., перетворення Генерального секретаріату на Раду Народних Міністрів, Олександр Шульгин продовжив займати посаду міністра закордонних справ. Згодом, 15 січня уряд подав у відставку, а вже 29 січня 1918 р. Всеволод Голубович

(Додаток В), який був призначений новим головою, почав виконувати обов'язки міністра закордонних справ, за дорученням Ради Міністрів.

На засіданні Ради Народних Міністрів 24 березня 1918 р., після того як вкотре змінився кабінет міністрів, був представлений його новий склад. Всеволод Голубович продовжив займати посаду голови та міністра закордонних справ. Згідно нового плану дій Ради Народних Міністрів, який був озвучений прем'єром, завданнями міністерства закордонних справ були:

- встановлення гарних відносин із всіма сусідніми країнами,
- сприяти визнанню України незалежною державою,
- укладання миру з Росією та Румунією [21].

Таким чином, в червні 1917 р., як тільки створили Генеральний секретаріат Сергій Єфремов очолив Генеральне секретарство міжнаціональних справ. 15 липня 1917 р. у другому складі Секретаріату на місце Єфремова був призначений його однопартієць – Олександр Шульгин. В третьому складі він залишився на посаді. Заступниками були: з польських справ – М. Міцкевича, єврейських – М. Зільберфарба, російських справ – Д. Одинця. Після того як в Петрограді стався жовтневий переворот, сьомою сесією Української Центральної Ради був затверджений та доповнений іншими секретарствами склад Генерального секретаріату. Згідно нього заступниками секретаря національних справ були призначені: з 28 листопада В. Рудницький – польських справ, з 2 грудня І. Хургін – єврейських справ.

Внаслідок цього, на дев'ятій сесії Української Центральної Ради 18 січня 1918 р., було оголошено про неповний особовий склад кабінету Всеволода Голубовича. Обов'язки міністра міжнародних справ виконував голова Ради Міністрів, тому що кандидатури на посаду не було. Справами міністерства керував Микола Любинський (Додаток Г) у новому кабінеті, що діяв з 24 березня 1918 р., але фактично він був і

міністром. Отже, на посаді генерального секретаря міжнародних справ, згодом міністра закордонних справ з червня 1917 р. до квітня 1918 р., перебували – Сергій Єфремов, Олександр Шульгин, Всеволод Голубович та Микола Любинський.

Щодо Сергія Олександровича Єфремова, то він був відомим українським громадсько-політичним діячем, юристом за фахом, членом Української партії соціалістів федералістів. Був зацікавлений історією літератури, активно працював з багатьма українськими періодичними виданнями. На середину 1917 р., коли він перебував на посаді Генерального секретаря йому було 40 років.

Олександр Якович Шульгин навчався на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету, де і залишився після закінчення для підготовки до професорської діяльності. Був членом Української партії соціалістів федералістів. До революції займався активною політичною і громадською діяльністю. В 1917 р., коли він займав посаду Генерального секретаря йому виповнилося всього 28 років.

Що ж до Всеволода Олександровича Голубовича, то за фахом він був інженером, працював на Південній залізниці, у 1916 – серпні 1917 рр. був начальником водних, шосейних та ґрунтових шляхів Румунського фронту. Був членом Української партії соціалістів-революціонерів. До січня 1918 р. в Генеральному секретаріаті працював на посадах секретаря шляхів, а з кінця жовтня – секретарем торгу і промисловості. В 1917 р., коли він перебував на посаді Генерального секретаря йому було всього 32 роки.

Микола Михайлович Любинський весною 1917 р. тільки здобував освіту – навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету, член Української партії соціалістів-революціонерів. Серед міністрів закордонних справ наймолодший – йому було 26 років.

З вище переліченого слід зазначити, що міністерством керували дуже молоді за віком діячі, як для державницької роботи. Щодо Сергія Єфремова та Олександра Шульгина, то вони були відомими і мали авторитет в українських політичних і громадських колах. Досвід роботи в державних установах мав лише Всеволод Голубович, а у інших до революції не було цього досвіду.

Але Микола Любинський з весни 1917 р. досить плідно працював в Малій Раді, також був у складі комісії по скликанню з'їзду поневолених народів Росії в Києві. У вересні 1917 р. на цьому з'їзді його було обрано до Ради народів. Згідно призначення Генеральним секретаріатом 22 листопада 1917 р., Любинський став комісаром Румунського фронту, де він висунув пропозицію до воюючих держав укласти загальний демократичний мир. В Брест-Литовську на мирних переговорах він був у лавах делегації України. [18].

А головою цієї мирної делегації в Брест-Литовську був Всеволод Голубович. У нього було завдання передати представникам Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини ноту Генерального секретаріату про незалежність Української Народної Республіки у веденні міжнародних справ.

Таким чином, дослідивши діяльність Миколи Любинського та Всеволода Голубовича, можна дійти висновку, що керівники відомства закордонних справ набували досвіду дипломатичної діяльності в процесі зародження української держави, укладання міжнародних договорів та підписання угод між країнами.

2.2. Діяльність Міністерства закордонних справ

Після зміни назви секретарства міжнаціональних справ на міністерство закордонних справ, змінилася не тільки назва, але й з'явилися нові завдання та функції. В період з червня 1917 р. по квітень

1918 р., зазнала змін внутрішня структура міністерства та почали формувати нові штати.

Після того, як Тимчасовий уряд прийняв «Інструкцію», було розроблено «Положення про генеральне секретарство з національних справ» [4]. З тексту цього положення стає зрозуміло, що в цьому документі перероблений наказ Генерального секретарства з міжнаціональних справ заступникам секретаря від 27 липня 1917 р. Головні пункти документа були доповнені рядом положень, які детальніше пояснювали головні завдання, структуру та порядок роботи секретарства. Недатованим документом вказувалося, що: «зазначене секретарство створене з метою представництва національних інтересів та охорони прав українського народу, а також інших народів, що мешкали в Україні та для узгодження національних інтересів населення України» [4].

Компетенція секретарства передбачала:

- розробку відповідних законопроектів та втілення їх в життя;
- проведення заходів спільно з місцевими урядовими інституціями для підтримки належних взаємин між національностями;
- розробку та публікацію матеріалів щодо вирішення національного питання в Україні [3].

Згідно цитованого «Положення»: «генеральне секретарство мало складатися з генерального секретаря та трьох його товаришів - з великоруських, єврейських та польських справ, а також загальної канцелярії. Остання поділялася на два відділи – інформаційний, загальних справ» [5].

Для кожного заступника секретаря передбачалася власна канцелярія. Запроваджувалася робота спеціальної наради та ради при секретарстві, а також створили три національні ради при заступниках секретаря. Вони мали дорадчий голос та приймали участь в засіданнях Генерального секретаріату.

В окремому пункті йшлося про те, що: «всі розпорядження Генерального секретаріату та його органів, що торкалися внутрішнього життя та прав національних меншин видаватимуться тільки після візування їх відповідними товаришами генерального секретаря з національних справ.» [6]. На нашу думку важливим було й те положення пункту в якому передбачалося, що: «мовою внутрішнього вжитку повинна бути мова конкретної національної меншини.» [9].

З метою вирішення спірних питань та справ національностей, які не були українськими, при генеральному секретарстві формувалася нарада. Вона складалася з Генерального секретаря та трьох його заступників. Якщо секретарство не могло вирішити спірні питання, то їх передавали на розгляд Генерального секретаріату. Національна рада разом із секретарем міжнаціональних справ обговорювала найбільш важливі заходи секретарства в яких приймали участь представники відповідних національностей з Малої Ради та від політичних партій і груп [18].

Щоб забезпечити загальне керівництво на місцях, запроваджувалися посади місцевих комісарів з національних справ, а задля узгодження своєї діяльності та обговорення питань місцевого життя створювалися повітові та місцеві комітети.

Наказом Генерального секретаря з міжнаціональних справ від 27 липня 1917 р. більш конкретно окреслювалося коло обов'язків заступників секретаря: «головним завданням яких був захист прав 16 національних меншин в Україні та охорона вільного розвитку їх внутрішнього національного життя» [15]. Також йшлося про: «забезпечення захисту від обмеження у громадянських та політичних правах; створення відповідних умов діяльності національних організацій та організація нових для потреб національного життя.» [17]. Передбачалося щотижневе звітування про роботу заступників перед генеральним секретарем.

Щоб зрозуміти діяльність заступників генерального секретаря можна взяти, як приклад, праці заступника секретаря з польських справ, про яку збереглися деякі відомості. Так, з відомостей відомо, що заступник секретаря з польських справ мав такі обов'язки, як: «захист інтересів польської людності в Україні; допомога в організації національних громад та керівництво в справі освіти поляків.» [20]. А восени 1917 р. при заступникові секретаря працювали відділи освіти, економічних справ, загальний відділ та канцелярія.

Якщо керуватися звітом заступника секретаря, то протягом осені освітній відділ збирав статистичні данні про учнів та складав відповідні анкети, аналізуючи їх для організації шкільної освіти поляків. Щоб залучити до цієї справи фахівців була створена рада по освіті. Саме Рада заснувала польську учительську семінарію, щоб підготувати вчителів для польських початкових шкіл. В свою чергу економічний відділ мав збирати дані про економічні потреби поляків. Згідно відомостей заступника секретаря ця справа була дуже складною. Загальний відділ займався нагальними питаннями, розпорядженнями які видавав уряд та розробляв законопроект про «вживання мов національних меншостей» [23]. Незважаючи на те, що сама діяльність, так званого, польського відділу секретаріату ще не до кінця була організована, все більше поляків за нагальної потреби зверталося по допомогу [15].

На засіданні Генерального секретаріату 2 жовтня 1917 р. було вирішено, що всім секретарствам необхідно якнайшвидше скласти проекти своїх інструкцій, штатів та обрахунків. Але справи рухалися не так швидко, як цього хотів Генеральний секретаріат, тому що 3 листопада, знову підняли питання щодо надання секретарствами відомостей про власні штати. 20 листопада канцелярія Генерального секретаріату відправила лист всім секретарствам, в якому було нагадування щодо цієї справи.

Якщо взяти деякі документи про внутрішню організацію секретарства, то можна дійти висновку, що перший документ був датований 15 грудня 1917 р. Того часу секретарство складалося з: «канцелярії, яка складалася з відділів загального, міжфедеративного, консульського, внутрішнього та літературного.» [9].

Слід зазначити, що з наказів про призначення по секретарству кінця грудня відомо, що також, був створений департамент у справах біженців, бухгалтерсько-господарчий відділ та політична секція. Штат міністерства закордонних справ на 1918 р. складався з:

- міністра,
- заступника міністра,
- двох віце-директорів,
- директора департаменту та політичної секції,
- 12 осіб урядовців для особливих доручень.

Число працівників департаменту мало складати 30 співробітників, а канцелярія – 40. Згідно відомостей міністерства в штаті повинно було бути 88 робітників. Але, розглянувши списки службовців міністерства в березні 1918 р. його штат налічував, винятком міністра – 40 осіб.

Проглянувши документ від 6 січня 1918 р. можна зробити висновок, що секретарство складалося з 5 відділів, але консульський відділ називався – «чужоземних справ» [8]. Відділ загальних справ поділявся на канцелярію, господарчу частину та бухгалтерію – це уточнення було викладено в листі до канцелярії Української Центральної Ради від 8 січня 1918 р.

В проекті організації секретарства йшлося про поділ міністерства на департамент та політичну секцію. Департамент мав 5 відділів, а саме:

- загальний, який мав займатися призначенням і звільненням урядовців міністерства, посольств, консульств та справами, що не торкалися інших відділів (в складі 17 співробітників);

- бухгалтерсько-господарський, який розпоряджався всіма фінансовими справами, господарством та майном міністерства (19 осіб);
- консульський, який мав охороняти інтереси українських громадян за кордоном та іноземних громадян в Україні (21 особа);
- юридичний, що мав готувати законопроекти (12 осіб);
- архівно-літературний, який займався зберіганням архіву, бібліотеки та видань міністерства (13 осіб) [7].

Архівно-літературного підрозділ за джерела інформації брав іноземну пресу, повідомлення іноземних українських представництв, російських і європейських радіостанцій.

Відповідно, політична секція всіма політичними зносинами з іноземними державами, готувала договори, створювала місії та мала представляти міністерство в інших державних установах. Згідно штатного розкладу міністерства на 1918 р., передбачалося, що на ньому повинно було працювати 166 співробітників, це з урахуванням:

- народного міністра;
- заступника народного міністра;
- директора департаменту;
- трьох віце-директорів;
- десяти старших і молодших радників;
- двадцяти урядовців для особливих доручень;
- тридцяти дипломатичних кур'єрів;
- співробітники шістьох відділів [14].

Незабаром, міністерство закордонних справ створило проект департаменту преси. За змістом цього проекту компетенцією цього департаменту було питання інформування міністерства та преси України про ставлення іноземних країн до Української Народної Республіки, надавати інформацію національним дипломатичним

представництвом для оприлюднення за кордоном та видавати літературні й інформаційні матеріали іноземними мовами. Департамент складався з трьох відділів. В департаменті планували роботу референтів іноземної та української преси. Але на жаль, проект так і не реалізували.

Щодо вирішення питань зовнішньої політики, то спеціально для цього був представлений проект створення економічної наради при секретарстві міжнародних справ. Міністерство в цьому документі називається генеральним секретарством, але вже не з міжнаціональних справ, а міжнародних, отже можна зробити висновок, що він датований кінцем грудня 1917 р. Економічна нарада мала висувати по два представника від кожного діючого секретарства, а також від Товариства праці, Українського наукового товариства, Українського університету та Українського товариства економістів. Щоб вирішувати конкретні питання мала створюватися спеціальна комісія й одразу повідомлялося про створення перших чотирьох комісій, а саме: по складанню торгових договорів, по обліку місцевих цінностей, фінансової комісії та комісії по розвитку виробничих сил України [18].

До керівництва міністерства на кінець квітня 1918 р., входили:

- міністр - В. Голубович,
- управляючий М. Любинський,
- директор департаменту - К. Лоський.

Завідувачами відділів були:

- загального - В. Дьяконенко,
- консульського - О. Суховерський,
- політичного - Н. Суворовцева,
- юридичного - В. Оренчук,
- архівно-літературного - Ф. Слюсаренко,
- бухгалтерсько-господарського - П. Рубко [14].

Міністерство закордонних справ так і не завершило процес щодо внутрішньої організації та набору повного штату співробітників, аж до самого кінця існування Української Центральної Ради та її виконавчого органу Ради Народних Міністрів. Незабаром, 19 квітня кабінету міністрів був запропонований проект організації міністерства закордонних справ та його штати. Але питання так і не було вирішене, його відклали до подання штатного розкладу всіма міністерствами кабінету.

Наприкінці 1917 р. секретарство мало видавати щомісячник французькою мовою задля того, щоб ознайомлювати європейські держави з українськими новинами. В цьому щомісячнику повинно було публікуватися огляди української преси, статті інформаційного і політичного характеру. Щоб забезпечити видавництво цього часопису в секретарстві було створено літературний відділ з штатом перекладачів та переписчиків. Також, в плани входило долучити відомих українських діячів, письменників для написання статей та інформацій [9].

Щоб забезпечити зовнішню політику України 27 грудня уряд вирішив відправити співробітника міністерства Юрія Гасенка за кордон. Він мав провести підготовчу роботу по складанню закордонного представництва Української Народної Республіки. Звітувавши українському урядові від 23 березня 1918 р. Юрій Гасенко повідомляв, що: «що останнім в Швейцарії був створений «Закордонний Заклад» УНР, який у слушний час можна було б реформувати в три окремі інституції – дипломатичну, консульську та інформаційну.» [10]. Співробітники «Закордонного Закладу» провели великий обсяг роботи по ознайомленню місцевої людності в закордонній пресі з подіями в Україні та зібранню важливих відомостей для майбутньої роботи національних дипломатичних місій в Західній Європі.

Отже, можна зробити висновок, що у добу Центральної Ради закладалися основи української національної дипломатії, сформувалися

її перші інституції, тимчасові надзвичайні місії поступово перетворювалися на постійні дипломатичні представництва. Опрацьовувалися законодавчі акти, на базі яких практично діяли дипломатичні служби Української Держави та Української Народної Республіки. Паралельно були вироблені стратегічні напрямки розбудови відомства та його складових, забезпечені умови для розгортання масштабів міжнародного співробітництва в інтересах України.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Як тільки почала існувати Українська Центральна Рада їй доводилося вирішувати проблеми, які були пов'язані з міжнародною політичною обстановкою, але на той час Центральна Рада не мала спеціального відомства для цього. Тому новому уряду довелось швидко реагувати на обставини та приймати рішення про засади міжнародної діяльності. Міжнародну діяльність УЦР можна умовно поділити на три етапи. Кожному етапу була притаманна різна пріоритетність відносин з тими міжнародними силами, які існували того часу. Цими силами були:

1. Росія, в якій все більше розгорталася подія революції та громадянської війни;
2. Країни Антанти, які доклали багато зусиль задля подолання Першій світовій війні;
3. Німеччина та її союзники, які хотіли послабити своїх противників припинивши бойові дії на Східному фронті.

Отже, хронологічно ці етапи можна розташувати в такий спосіб, а саме:

- перший етап – до середини листопада 1917 р. В цей період головною країною в міжнародній діяльності була Росія;
- другий етап – коли утворилася Українська Народна Республіка і до переговорів, які відбулися у Бресті на початку січня 1918 р. В цей період Антанта визнала незалежність України, внаслідок рішучих дій Києва;
- третій етап – відбулося створення відомства закордонних справ, а також успіх дипломатичної місії на Брестських мирних переговорах, після яких було остаточно вирішено орієнтацію політики України, яка була спрямована на німецько-австрійський блок [26].

На початку своєї діяльності міжнародна діяльність Центральної Ради була орієнтована тільки на Росію, але відносини з Тимчасовим урядом Росії були важкими. Початковою ідеєю угруповання українських есерів і соціал-демократів на чолі з М. Грушевським було те, що вони спочатку хотіли сформувати національну державність, як національно-територіальну автономію України в складі Росії. Але у Тимчасового уряду була зовсім інша думка – вони були проти встановлення автономії та вважали, що це питання повинні вирішити всенародно обрані Російські установчі збори.

Представники Тимчасового уряду багато разів демонстрували своє негативне ставлення до Центральної Ради та державотворчих процесів в Україні, це ставлення вони демонстрували в своїх заявах та пресі, яка була того часу. Внаслідок цього до Петрограда відправилася делегація на чолі з Володимиром Винниченком та Сергієм Єфремовим, які вже 16 травня почали переговори з діячами Тимчасового уряду – головою уряду Георгієм Львовим та міністром закордонних справ Павлом Мілюковим. Делегація, також, передала їм Доповідну записку, яку підготував Михайло Грушевський в якій йшлося про те, що: «найбільш справедливими і вигідними для обох сторін будуть стосунки рівноправних членів федеративної демократичної республіки.» [2].

Також, Центральна Рада висувала Тимчасовому урядові та Виконкомові ряд низку вимог, а саме:« – визнання автономії України та її впровадження після Всеросійських Установчих зборів;

- участь українських делегацій у міжнародних конференціях, присвячених майбутньому українських земель, зокрема Галичини;
- заснувати при Тимчасовому уряді посаду комісара у справах України; формування українських військових частин в тилу і на фронті;
- визнати Тимчасовим урядом українізацію початкової школи поширити на середню й вищу.» [4].

Але Тимчасовий уряд не погодився з цими вимогами і відхилив їх, пояснюючи це тим, що вони містять загрозу для загальноросійської революції до Установчих зборів. Саме цю позицію озвучив Олександр Керенський, коли відвідував Київ. Проте до цього відбулися дві визначні події – Центральна Рада проголосила 10 (23) червня Перший Універсал, в якому йшлося про незгоду з тією політикою, яку проводив Тимчасовий уряд та іншою подією було створення Генерального секретаріату на чолі з Володимиром Винниченком [14].

Процеси державотворення, які відбувалися в Україні справили негативне враження на Тимчасовий уряд. Внаслідок цього, 29 червня до Києва прибули три його міністри – Олександр Керенський, Михайло Терещенко та Іраклій Церетелі. Вони мали негайно владнати взаємини з Центральною Радою. Цього ж дня відбулося засідання, в якому брали участь Комітет Центральної Ради і Генерального секретаріату у повному складі на чолі з Михайлом Грушевським та Володимиром Винниченком.

З боку Росії на засіданні були присутні Олександр Керенський та міністри Тимчасового уряду. Михайло Грушевський заявив представникам Тимчасового уряду про те, що впровадження автономії це мінімум, який вони можуть зробити. В свою чергу Олександр Керенський наполягав відкласти проголошення автономії до Установчих зборів та обіцяв, що буде підтримувати і запевняв щодо прихильності до українців.

Перемовини не були спокійними. Найбільш активним був Симон Петлюра, він переймався щодо військового будівництва в Україні. Довго точилися дискусії щодо етнічних кордонів України, тому що Центральна Рада висунула претензії на дев'ять губерній, а не на п'ять, а саме на: Київську, Полтавську, Подільську, Харківську, Волинську, Херсонську, Катеринославську, Таврійську і Чернігівську, а також деякі повіти Гродненської, Курської, Воронезької та інших російських губерній, де переважало українське населення. Але згодом, щоб не затримувати

переговори питання про кордони було відкладене українською стороною [22].

Внаслідок перших дипломатичних переговорів України з Тимчасовим урядом, Петроград фактично визнав автономію України. Про це йшлося в постанові Тимчасового уряду від 3 липня 1917 р.: «Призначити як вищий орган для керування крайовими справами на Україні окремий орган - Генеральний секретаріат...Тимчасове правительство прихильно поставиться до розроблення Українською Центральною радою проекту національно-політичного статуту України... Правительство вважає можливим далі сприяти тіснішому національному об'єднанню українців в війську через формування окремих частин виключно українцями» [8].

Вже 15 липня 1917 р. Малою Радою був утворений новий Генеральний секретаріат, який очолював Володимир Винниченко. В цей же день делегація вирушила до Петрограда, задля затвердження Статуту Генерального секретаріату, який розробила Центральна Рада, що проголошував його права як уряду України. Статут Тимчасовий уряд не прийняв, а натомість вручив Володимирі Винниченко так звану «Тимчасову інструкцію Генеральному секретаріатові Тимчасового уряду». В якій йшлося про те, що Генеральний секретаріат має повноваження вищого органа місцевого самоврядування в Україні, який призначається Тимчасовим урядом за поданням Центральної Ради. Але замість 9 губерній, як цього хотіла Центральна Рада його повноваження розповсюджувалися лише на 5, а саме на: Київську, Волинську, Подільську, Полтавську і Чернігівську губернії. Якщо рішення Генерального секретаріату не затверджував Тимчасовий уряд, то вони не мали ніякої сили. Були впроваджені посади комісара Тимчасового уряду у Києві і Генерального секретаріату – у Петрограді [20].

Взагалі функції Генерального секретаріату в інструкції не мали ніякого значення, їх було надано Тимчасовому уряду та його органам в

Україні, вони могли діяти самостійно незважаючи на українців. Повністю міняти курс на думку лідерів Центральної Ради було неможливо і тому вони зайняли позицію «не приймати, але й не відкидати» інструкції. Керівні ланки Центральної Ради вважали, якщо вони вступлять у відкриту конфронтацію з Петроградом Україну може чекати доля Фінляндії, також керівники добре розуміли, що на території України в той час була могутня військова сила Південно-Західного і Румунського фронтів, які підпорядковувалися безпосередньо Тимчасовому урядові.

Таким чином, Тимчасовий уряд не приховував прагнення утримати Україну від автономії, так само, як інші національні утворення на території колишньої Російської імперії, щоб зберегти російську державу в унітарній формі чи під назвою «федерації вільних народів».

Щодо Антанти, то вона разом із США впродовж літа 1917 р. майже не цікавилися Україною, зважаючи на державотворчі процеси Центральної Ради щодо автономії у складі Росії та на недолугу тактику Тимчасового уряду, яка була направлена на продовження війни аж до перемоги. Того часу європейським фаворитом у політиці була Франція, яка була стержнем Антанти і змогла на кінцевому етапі війни стати провідною державою світу. Франція спираючись на те, що мала довготривалі зовнішньополітичні стосунки з Російською імперією хотіла залучити собі в партнери і союзники у збройному протистоянні з Німеччиною. Отже, виходячи з цього можна зробити висновок, що Франції не потрібно було щоб на території колишньої імперії створювалися будь-які державні утворення, а отже вона докладала зусилля, щоб територія Росії залишалася неподільною, доказом цього є те, що на території України діяли могутні Південно-Західний та Румунський фронти [15].

Також, Францію, так само, як і США та Англію, Росія цікавила в економічному плані. Іноземний капітал у промисловості Російської

імперії, становив 2242 млн. золотих рублів. Доля Франції становила – 581,4 млн., Англії - 507,5, Німеччини – 441,3, Бельгії – 341,6, США – 117,8 млн. [12]. Зважаючи на це Антанта і США, не хотіли втрачати свої капітали в Росії. Щодо промисловості України, то найбільший капітал вклала Франція – 210,6 із загальних коштів 419,2 млн. руб. [12]. Отже, в Україні переважав французький капітал.

Французька дипломатія, також мала за мету втримати російський фронт від Балтійського до Чорного моря та зберегти величезну військову потугу, зокрема на території України. Адже в роки Першої світової війни впродовж 1917 р. Німеччина мала 74 дивізії на Східному фронті, що становили 31% від усіх її збройних сил.

Все ж таки, внаслідок конфлікту Української Народної Республіки з Раднаркомом та перспектива приєднання України до сепаратного миру з державами Центрального блоку, Захід зацікавився українськими справами. Центральна Рада теж хотіла встановити контакти із Заходом. Внаслідок цього, вже у жовтні-листопаді 1917 р., пройшли офіційні зустрічі та переговори між Симоном Петлюрою і представником Франції генералом Табуї при російському головнокомандувачеві. В свою чергу Михайло Грушевський спілкувався з генералом Ніссельом. Генерал Бертельо, який керував французькою військовою місією в Румунії звітував Парижу про перспективні українсько-французькі відносини [26].

В цей період почав активно працювати Олександр Шульгин, який домігся перших успішних кроків у стосунках України з державами Антанти, а саме з Францією, Англією, Італією, Швейцарією і Чехословаччиною. 22 листопада 1917р. відбувся переїзд до Києва військових місій Антанти при російській Ставці, саме це посприяло зближенню України з Антантою. До місії входили: генерал Бартер (Англія), підполковник Лавернь (Франція), генерал Ромеї (Італія),

генерал Такаяначі, (Японія), генерал Коанда (Румунія), генерал барон де Ріккель (Бельгія) та інші.

Внаслідок подій, що сталися восени 1917 р. столиця України була осередком контактів і прискорення перемовин з представниками Антанти, на яких Франція і Англія висували привабливі пропозиції та обіцянки. Антанта так активно почала цікавитися Україною, тому що у неї був страх перед ліквідацією Східного фронту і передислокацією дивізій Німеччини та Австро-Угорщини на захід, де точилися запеклі бої для обох сторін.

Згодом, наприкінці грудня 1917 р. над Україною нависла загроза втратити завоювання революції через відсутність власних збройних сил, щоб захищатися від більшовицької агресії. Вже 20 грудня 1917 р. Росія почала свою агресію проти Української Народної Республіки. Події розвивалися швидко і 23 грудня більшовики зайняли Харків і розгорнули наступ на Київ. Зважаючи на по-суті безвихідну ситуацію, вже на наступний день уряд Української Народної Республіки надіслав воюючим сторонам Центральних держав і Антанти ноту про те, що вони хочуть взяти участь у Брестській мирній конференції. Паралельно Київ хотів зберегти гарні стосунки з державами Антанти. Прихильниками Антанти були Олександр Шульгин, Симон Петлюра, Михайло Грушевський, який варто зазначити, ніколи не був пронимецьки налаштованим [27].

Внаслідок цього, вже 22 грудня (3 січня) 1917 р. генерал Табуї звернувся до Володимира Винниченка, де розповів про визнання Францією української держави. Представник Англії в Україні П.Баге, також запевняв, що Англія буде всіляко підтримувати Україну в розбудові її державності. Але ні заяви, ні документи які надавали ці країни не означали те, що вони офіційно визнають незалежність України і не набули державно-правових актів з боку відповідних урядів. Окрім цього, політична та моральна допомога, якої потребувала Україна

залежала від того чи буде вона брати участь у спільній збройній боротьбі проти країн Четверного блоку та продовженням війни, та це було проблемою, яка полягала у зв'язку із зовнішньополітичними акціями більшовицької Росії – вони планували перемир'я з Німеччиною і вихід із війни.

Внаслідок спільної домовленості Парижа з Лондоном Україна входила до зони діяльності Франції – як військової, так і дипломатичної, отже у січні 1918 р. генерали Бертельо і Табуї домовилися щоб представники уряду Української Народної Республіки паралельно з делегацією у Бресті відправили делегацію до Ясс на переговори з Антантою. Володимир Винниченко і Олександр Шульгин негайно відреагували на це і 16 січня делегували своїх представників, яких очолював заступник міністра закордонних справ Артем Галіп. Українцями на зустрічі з представниками Франції, Англії, США, Італії були висунуті такі вимоги, як: «визнати незалежність України великими державами Антанти; встановити дипломатичні стосунки й надіслати послів до Києва; надати матеріальну і фінансову допомогу на пільгових умовах.» [19]. Але країни Заходу застерegli українців і доповнили вимоги заходами, які унеможливили їх виконання.

Отже, перемовини не дали позитивних результатів. А вже після того, як Центральна Рада проголосила Четвертий Універсал, Антанта остаточно втратила інтерес через визнаний поступ української делегації в Бресті, як представників незалежної держави й визнання Української Народної Республіки Центральними державами.

З приводу українсько-німецьких відносин, то влітку 1917 р. українським національним рухом зацікавилися впливові кола Німеччини. Українська проблема вперше прозвучала на великій нараді, яку проводило вище військове командування та відомство імперського канцлера 9 серпня у Кройцнаху. На нараді виступав керівник політичного департаменту Генерального штабу генерал Пауль фон

Бартенвеффер, який розробив детальний меморандум про політику Німеччини відносно України, в якому йшлося про підтримку національних прагнень українців, що було ефективним способом послаблення Росії. «Просування Росії до проток і Константинополя зупиниться лише тоді, – наголошував генерал, – коли Росія буде відкинута за межі України. Тільки після утворення незалежної України можна сподіватися на встановлення постійного миру на Балканах... Отже, українська боротьба за незалежність настільки ж важлива для Болгарії і Туреччини, як і для нашої власної майбутньої політики на Балканах» [30]. Якщо Україна буде сильною і незалежною, підкреслював генерал, то вона допоможе стримувати Польщу.

Треба відзначити, що Берлін рахувався з Австро-Угорщиною в питаннях про політику України. Уряд Австро-Угорщини з обережністю поставився до цих ідей з огляду на територіальні обіцянки для Польщі, перш за все те, що їй повинні були передати Галичину і Холмщину. Також, впливало те, що не стало Тимчасового уряду з його орієнтацією на Антанту і те що більшовики швидше хотіли досягти миру, ці обставини і спонукали Берлін налагодити стосунки з Раднаркомом. Найперше, що він зробив – це були значні фінансові вкладення в більшовицьку революцію, а саме: відразу після перевороту, міністерство фінансів рейху інвестувало 15 млн. марок «на здійснення політичних планів у Росії» [32].

Ріхард Кюльман, якого призначили новим главою зовнішньополітичного відомства Німеччини вважав виокремлення України від Росії небажаним і ставився до Центральної Ради і українського національного руху не серйозно. Але згодом до Берліна з Києва надходили повідомлення про те, що дипломатична активність Антанти зростає і яка, напевно, хотіла скористатися конфліктом між Україною та більшовиками, що активізувався у грудні. Отже, прибувши

до Бреста на переговори з більшовицькою делегацією Кюльман не мав конкретного плану щодо України.

Ще задовго до грудня 1917 р. впливові німецькі чиновники вже обговорювали свої наміри щодо України. На конференції у Кройцнаху, коли озвучували пункти резолюції в одному із пунктів йшлося про чітке визначення стосунків з Україною, які мали розвиватися у бік «доброзичливого союзу». Значний вплив на німецькі наміри щодо України мала австро-німецька конференція 6 листопада 1917 р., на якій ухвалили, що: «якщо інші народи Росії висловлять бажання стати автономними чи незалежними, Росії й Німеччині доведеться визнати їх незалежність.» [18].

Таким чином, Берлін усвідомлював, що українці мали додатковий вплив на переговори з Росією, тому він швидко відреагував на ноту України і запропонував українській дипломатичній місії взяти участь на мирній конференції. Основними ж завданнями німецької делегації у Бресті були:

- провести переговори з Росією як єдиною державою й негайно укласти мир;
- забезпечити підписаними угодами можливість звільнити війська Східного фронту й перекинути їх на Захід для здійснення вирішальних бойових операцій до переможного закінчення війни;
- оскільки Німеччина гостро відчуває брак продовольства, забезпечити отримання від Росії майже мільйон тонн зерна.

Після того, як німецька делегація провела перемовини з росіянами, вони зрозуміли, що регіони які забезпечували Російську імперію хлібом, а це – Україна, Дон, Кубань та ін., не визнали більшовицького уряду й запроваджували національні державні утворення. Таким чином, німці схилилися у бік України. Отже, 14 грудня Берлін негайно дав згоду прийняти українців як незалежну делегацію. Згодом, 17 грудня командувач німецьких Збройних сил Е.Людендорф надіслав запит до

Міністерства закордонних справ щодо української проблеми і отримав роз'яснення: «Німеччина не має наміру втручатися у внутрішні справи Росії чи України і як тільки сторони узгодять свої суперечності, ми будемо готові визнати незалежність України в будь-який час і попросимо наших союзників піти слідом за нами.» [15].

Сподіваючись використати українську дипломатичну місію, задля того, щоб тиснути на делегації Раднаркому, німці у Бресті дуже привітно зустріли дипломатичну місію. Р. фон Кюльман виступаючи 1 січня 1918 р., перед депутатами рейхстагу, заявляв, що переговори будуть проводитися не тільки з Росією, але й з «автономними спільнотами» і, в тому числі – Україною. Але делегація яка була першою від Центральної Ради мала статус лише спостерігачів. Внаслідок цього, Центральні держави не сприймали Україну як суб'єкт переговорів, проте генерал-фельмаршал Л.Баварський та генерал М.Гофман запевняли, що до переговорів треба залучити і українську делегацію. Згодом коли на чолі української делегації був Всеволод Голубович, вона стала повноправним учасником переговорів [14].

Таким чином, перебуваючи у Бресті українська дипломатична делегація була у складній ситуації, яка представляла на важливому міжнародному форумі державу, яку не визнавали, але і в той же час мали завдання глобального характеру. Делегація доводилося стояти пліч-о-пліч з досвідченими дипломатами високого державного рівня та воєначальниками. Шанси України були майже безуспішними. Проте вони були готові виконати життєво важливі для України завдання й відстоювати її інтереси з великим завзяттям.

Також, зовнішньополітичне відомство Центральної Ради приділяло увагу Білорусії, в якій в менших масштабах намагалися здобути національно-територіальну автономію в рамках федеративної Російської республіки. Слід відзначити, що цей рух відбувався на території Білорусії, яка під окупацією німецьких військ. У березні 1917 р. в

Білорусії утворився Білоруський національний комітет, який у своїй програмі визначав боротьбу за право білоруського народу на самовизначення й незалежність, але розуміючи, що через події які коїлися в 1917 р. комітету неможливо буде здійснити свою програму і тому він обмежувався вимогами автономії у рамках Росії. Діячі Білоруського національного комітету приймали участь в роботі з'їзду народів у Києві й налагодили дружні стосунки з українцями. З ініціативи Центральної Ради до резолюції з'їзду долучили пункт в якому йшлося про вимоги до Тимчасового Уряду, а саме: «негайно видати декрет про автономію Білорусії в межах Російської демократичної федеративної республіки з кінцевим прилучення до автономної Білорусії також всіх захоплених ворогом міст і місцевостей в етнографічних межах розселення білоруського народу.» [17].

Внаслідок окупації німцями в лютого 1918 р., майже всієї території Білорусії, Білоруська рада позбулася впливу Петрограда. 9 березня 1918 р. відбувся Всебілоруський з'їзд Виконкома Ради, на якому було проголошено утворення Білоруської Народної Республіки, а вже 24 березня проголосили незалежність Білорусії. Білоруси усвідомлювали, що важливо налагодити контакти з Києвом, отже вони сформували дипломатичну місію, яку очолював Олександр Цвікевич і на початку квітня прибули до Києва й розпочали переговори. Таким чином, після погодження багатьох питань про безконфліктні взаємовідносини, Рада Народних Міністрів офіційно заявили про те, що вони не визнають Білоруську Народну Республіку. Причиною такої заяви була проблема кордонів, тому що білоруси вважали несправедливою лінію, визначену під час мирних переговорів делегації УНР у Бресті.

Але 25 квітня білоруська делегація у проекті «Прелімінарний договір між УНР і БНР у питанні про державні межі» пішла на поступки українцям. Зі свого боку українська сторона зобов'язалася сприяти

вимогам Білорусії перед Центральними державами, а також на переговорах з більшовицькою Росією, які повинні були відбутися у Курську, згідно Брестських угод. Головне завдання Білорусії на переговорах було те, щоб Центральні держави і Росія, офіційно визнали її незалежність. Але нажалі Центральна Рада не встигла нічого зробити, тому що припинила існувати.

Також, Центральна Рада намагалася налагодити відносини з Кавказом. Тому що, Кавказ мав такі ж засади національно-визвольного руху, як і Центральна Рада, в тому сенсі, що вони, також, хотіли автономії у складі федеративної Росії. Представники Кавказу на з'їзді народів підтримали Українську революцію і утворення Центральної Ради зі своїм урядом. Делегатами з Грузії – Й.Бараташвілі, Азербайджану – М.Векілов визнавалася провідна роль Центральної Ради в утворенні демократичної федерації, а також використовувався державотворчий досвід українців.

Згодом, восени 1917 р. Центральна Рада встановила прямі контакти з Грузією та Вірменією, де також виникали державні утворення і національні уряди. Внаслідок міждержавних угод, які відбулися між Грузією та Україною, до Києва з Грузії був надісланий комісар при Центральній Раді І.Лордкіпанідзе, але згодом його функції почав виконувати Д.Вачейшвілі [17].

Першим офіційним документом Міністерства закордонних справ України, внаслідок співпраці з Грузією був договір з військових питань від 13 січня 1918 р. Згідно цього договору, було узгоджено такі питання, як: «а) про формування частин на території України з грузин - воїнів, які знаходяться за умовами військового часу на Україні й на Українському фронті; б) про перевезення цих частин у міру їхнього формування на територію Грузії; в) у разі оголошення мобілізації Національною радою Грузії, про формування з призваних грузин, які знаходяться на території України, команд і переправлення їх у Грузію» [35]. Також, згідно цього

договору передбачалося, що грузинські військові частини будуть прибувати на батьківщину із стрілецькою зброєю, гарматами, боєприпасами та іншим військовим майном.

Такі ж угоди було укладено із представниками Вірменії, Молдови і Криму. Уряди Вірменії і Грузії сподівалися, що Центральна Рада захистить їх національні інтереси. Внаслідок того, що більшовицька делегація у Бресті 29 грудня 1917р. дала згоду на приєднання до Туреччини землі Вірменії і Грузії з містами Батум, Карс, Ардаган, народи Кавказу масово висловлювали протести. Збентежений цими подіями С.Гегечкорі звернувся до Центральної Ради, щоб вона надіслала дипломатичну місію на переговори з Туреччиною, які мали відбутися у Тифлісі.

Згодом, 25 січня коли на сесії Центральної Ради обговорювали це питання, Михайло Грушевський запропонував направити дипломатичну місію. В свою чергу, голова Ради Міністрів Всеволод Голубович погодився з Грушевським і заявив, що: «Представника Української Республіки не тільки треба послати на Тифліську нараду, а ще треба надати йому самі широкі повноваження, бо Україна також заінтересована в тих справах, які на нараді мають вирішуватися» [35]. Тому що, дипломатична місія України може вплинути на Стамбул, завдяки налагодженим зв'язкам з Берліном і Віднем.

Але Центральна Рада не змогла виконати своїх обіцянок щодо відправки сформованих грузинських і вірменських військових частин з України на Кавказ, тому що на територію України прибули німецькі війська.

Отже, можна зробити висновок, проаналізувавши те, як Центральна Рада намагалася реалізувати ідеї федерального устрою Росії, що вона мала недостатню політико-правову обґрунтованість своїх планів. Влучно з цього приводу висловився Сергій Шелухін, він сказав, що: «створення федерації Росії для України було непосильним і непотрібним

завданням. До того ж вона не мала для цього ніяких правових підстав.»
[33].

ВИСНОВОК

У добу Центральної Ради зароджувалися основи національної української дипломатії, створювались її перші інституції, тимчасові надзвичайні місії поступово мінялись на постійні дипломатичні представництва. За цей час розроблено і ухвалено численні законодавчі акти, дипломатичні служби Української Держави та УНР Директорії практично керувалися ними, були зумовлені стратегічні напрями розбудови відомства та його складових, створювались умови для розгортання масштабів міжнародної співпраці в інтересах України.

Зусиллям працівників міністерства створювалась мережа українських представництв за кордоном, їх діяльністю було: ведення справ з іноземними урядами для забезпечення інтересів Української Народної Республіки та захист прав громадян України за кордоном. В квітні 1918 р. посольства Української Народної Республіки працювали в Берліні, Туреччині, Румунії, Австро-Угорщині, Грузії, функціонувала дипломатична місія в Швейцарії. Розроблені міністерством закордонних справ відповідні закони забезпечували їх юридичну діяльність.

В Україні з 17 березня 1917 р. - 29 квітня 1918 р. відбулися визначні події, які спричинили її майбутню долю, а саме Третім Універсалом Української Центральної Ради була проголошена Українська Народна Республіка, а Четвертим Універсалом УНР вона оголошувалась незалежною державою. Народна Українська Республіка увійшла до міжнародних відносин, надіславши свою делегацію для участі у переговорному процесі про мир. Внаслідок старань молодшої української дипломатії під час переговорів в Брест-Литовську Україна визначилася, як самостійний суб'єкт міжнародного права. Українська Центральна Рада підписала мирний договір з країнами Четвертого союзу, який став одним з визначних зовнішньополітичних актів молодшої української держави. Договір обумовив союзниками України на міжнародній арені Німеччину та Австро-Угорщину, вирішив проблему

вибору зовнішньополітичної орієнтації УНР, а Україна фактично вийшла з світової війни. Більшість дослідників з цього питання доводять, що Брест-Литовський договір був не тільки перемогою національної дипломатії, а й укладений на, безумовно, вигідних для країни умовах. Інша річ як українські провідники змогли, або не змогли скористатися ними. Зазначимо, що підписаний мирний договір визначив зміну не тільки союзників України, а й зовнішньої політики Української Центральної Ради, також, її закордонного відомства та політики у важливих сферах внутрішнього життя.

Уряд Української Центральної Ради доклав багато зусиль та часу на здійснення проекту, щодо утворення центрального однорідно-соціалістичного уряду Росії. Але проект провалився, тому що почалася війна з більшовицькою Росією, а також укладання перемир'я на Румунському фронті та сепаратні переговори більшовицького уряду з Центральними державами. Певні розбіжності у поглядах на спосіб складання федеративного уряду між ними та УЦР з'ясувались, під час переговорів щодо цього питання, на яких були присутні представники урядів Дону і Кубані. Щоб здійснити свій проект український уряд ще декілька місяців повертався до цього питання. Документи свідчать, що керівники національних державних утворень на території колишньої Російської імперії визнавали вплив України та її вирішальну роль в спробах організації центрального уряду на демократичних засадах за участю представників всіх без винятку автономних областей Росії.

Міністерство закордонних справ укладало низку законопроектів: про установи для охорони інтересів українських підданих за межами УНР, про виїзд за кордон громадян України, про посольства і місії УНР, про громадянство УНР та національно-персональну автономію. Вони організовували юридичну базу роботи підрозділів закордонного відомства та встановлювали правовим підґрунтям певних сфер життя українських громадян.

Також, міністерство закордонних справ турбувалося справою повернення на батьківщину українців Галичини і Буковини, які потрапили під час війни на територію Росії, задля покращення тяжкого становища українських селян, що проживали в Росії та зверталися до міністерства по допомогу. Мали співпрацю з національними військовими організаціями в Україні, та дозволили формування військових частин за національним принципом на території Української Народної Республіки.

В Україні навесні 1918 р. одним з найголовніших в функціонуванні міністерства було питання врегулювання стосунків української влади з іноземною військовою владою. Українська влада вимагала від представників Німеччини та Австро-Угорщини не втручатися у внутрішні справи України; створювала комісії спеціально для визначення умов перебування іноземних військ в Україні. Однак, це все виявилось марним. Український уряд поволі позбувався контролю над ситуацією в країні.

Взагалі, функціонування міністерства міжнародних справ протягом другої половини 1917 р. та до кінця квітня 1918 р. організувало основи та значною мірою встановило головні напрямки роботи міністерства закордонних справ Української Держави доби гетьмана П. Скоропадського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Винниченко В. Відродження нації. Частина 1. Відень: Видавництво «Дзвін», 1920. 348 с.
2. Винниченко В. Відродження нації. Частина 2. Відень: Видавництво «Дзвін», 1920. 328 с.
3. Верстюк В. Українська Центральна Рада: навч. посіб. Київ : Заповіт, 1997. 344 с.
4. Грушевський М. На порозі нової України. Київ, 1918.
5. Павлюк О. Дипломатія незалежних Українських урядів.1917-ті-1920-ті рр. 2001. с.314-397
6. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2 т./ гол.ред. В.О. Коваленко. Київ, 1997.Т. 2. 62 с.
7. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. Т. I. Відень, 1921. 151 с.
8. Шульгин О. Політика .Київ : Б. в., 1918. 111 с.
9. Шульгин О. Початки діяльності Міністерства закордонних справ України. *Український самостійник*. 1957. Грудень. Ч.4. С. 29-32

Література

10. Барвінська П.І. Українсько-німецькі відносини в 1917-1922 рр.: автореф. дис. канд. іст наук: 07.00.02. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2001. 24 с.
11. Будков Д. В. Міжнародно-інформаційна діяльність Української держави. 1917–1923 рр. Дис. ... к.і.н. Київ, 2003.

12. Веденєєв Д. Зовнішньополітична служба України в період Центральної Ради . *Український історичний журнал*. 1997. № 3. С. 79–89.
13. Веденєєв Д. В. Дипломатична служба Української держави 1917–1923 роки.: монографія. Київ : Національна академія СБУ, 2007. 261с.
14. Гошуляк І. Питання соборності українських земель на Брест-Литовській мирній конференції.*УІЖ*. 2004. № 2. С. 15-31
15. Гончар, Б. Олександр Шульгін - перший міністр закордонних справ незалежної України. *Україна дипломатична*. 2003. № 3. С. 631-635.
16. Городня, Н. Д. До питання про відновлення дипломатичних відносин між Українською державою і Антантою. квітень - грудень 1918 р. Київ, 1995. 24 с.
17. Гунчак, Т. Україна: перша половина ХХ ст.: нариси політ. історії. Київ : Либідь, 1993. 288 с.
18. Дацків, І. Дипломатичне протистояння між українською і російською делегаціями на Брест-Литовській мирній конференції. *Мандрівець*. 2011. № 1. С. 28-34.
19. Дацків, І. Б. Дипломатичні стосунки Директорії УНР із радянськими урядами Росії та України. *Український історичний журнал*. 2009. №3. С. 108-122.
20. Дацків, І. Економічні аспекти Брестського договору 1918 року *Мандрівець*. 2008. № 6. С. 41 - 47
21. Держалюк М. С. Берестейській мир і Україна . Київ, 1998. №1. С.40-58
22. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917-1922 роках : монографія. Київ : Оріони, 1998. 240 с.
23. Держалюк, М. С. Українсько-австро-угорські відносини, 1918р. *Міжнародні зв'язки України : наукові пошуки і знахідки*. Київ, 1993. Вип. 3. С. 15-21.

24. Дорошенко Д. Історія України. Т. 1. Доба Центральної Ради. Київ, 2002. с. 31.
25. Дорошенко, Д. Деяко про закордонну політику Української Держави в 1918 р. *Хліборобська Україна*. Відень, 1920. Зб. 2/4. С. 49-65.
26. Дорошенко, Д. Закордонна політика Української Держави 1918 р.: Батьківщина. Торонто, 1978. С. 56-72.
27. Дециньський Л. Брестський мир в історії становлення української державності. *Держава і армія*. 2001. № 431. С. 3-8.
28. Енциклопедія історії України: у 4 т. Київ. : Наук. думка, 2003- 2007.
29. Заболотний М. Зміни вектору міжнародної політики Української держави у грудні 1917-січні 1918 рр. *Київська старовина*. 2009. №1/2. С.100-107
30. Залізняк, М. Перший виступ української держави у світовій політиці. Іст. календар-альманах Червоної Калини на 1939 рік. Львів, 1938. С. 48-56.
31. Заремба, Я. Україна на дипломатичному фронті. Літопис Червоної Калини. Львів, 1938. Ч. 10. С. 9-11.
32. Заруда, Т. В. Зовнішньополітична діяльність уряду Української Держави, 1918 рік: автореф. дис. канд. іст. наук. Київ. ун-т. К., 1995. 15 с.
33. Каменецький, І. Німецька політика супроти України в 1918 р. та її історична генерація. *Укр. історик*. Нью-Йорк; Торонто ; Мюнхен, 1968. Ч. 1. С. 5-19.
34. Коваль В. Брест-Литовська конференція 1918: діяльність делегації УНР по укладанню мирного договору з державами Четвертого союзу: автореф. дис. канд. іст. Наук. Київ, 2000. 19 с.
35. Копиленко М., Копиленко О. Зовнішня політика Центральної Ради. *Політика і час*. 1992. № 11. С. 68-82.

36. Кришина Н. В. Діяльність німецької військової адміністрації в Україні у 1918 році: автореф. дис. канд. іст. наук; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2006. 44 с.
37. Кураєв О.О. Українська проблема у політиці Берліна та Відня у Першій світовій війні. 1914-1918 рр. Київ, 2006. 312 с.
38. Кучик, О. С. Союзницька інтервенція на Україні (1918-1919). Львів. держ. ун-т. Львів, 1999. 69 с.
39. Косик В. Франція і Україна. Становлення української дипломатії березень 1917 – лютий 1918.: монографія. Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. Львів, 2004. 264 с.
40. Лебедева І М. Створення уряду Української Народної Республіки і формування системи виконавчої влади (червень 1917 р. - квітень 1918 р.). Дис. ... к.і.н. Київ, 2003.
41. Матвієнко В. М. До питання до самовизначення Криму в 1917–1918 рр. *Український історичний журнал*. № 5. 2002.
42. Мірчук, П. Українська державність, 1917-1920. Філадельфія, 1967. 400 с.
43. Нагаєвський, І. Історія Української держави двадцятого століття .Київ: *Укр. письменник*, 1993. 414 с.
44. Ореньчук О.Ю., Нагірняк А.Я. Брестський мир та його значення в історії Української державності .2007. №584. С. 94 - 97
45. Павлюк О. Дипломатія незалежних Українських урядів 1917-1920 рр. Нариси з історії дипломатії України. 2001. С. 314 – 397
46. Перепада В. В. Еволюція українсько-німецьких відносин в умовах Першої світової війни та Української революції : автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00. Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2005. 21 с.
47. Пиріг Р.Я. Центральна Рада й німецьке військове командування в Україні: проблеми взаємовідносин (лютий – квітень 1918 р.) *УІЖ*. 2007. №2. С.47 – 63

- 48.Сергійчик В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до української державності: погляд у 1917-1921 роки з аналізом сьогодення: монографія. Свічадо. Львів, 2002. 704 с.
49. Соловйова В. В. Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917-1921 рр.: монографія. Київ - Донецьк: Ін-т історії України НАН України, 2006. 394 с.
50. Субтельний, О. Історія України. Вид 2-ге. *Либідь*. Київ, 1992. 510 с
- 51.Удовиченко, О. Україна у війні за державність. Вінніпег, 1954. 176 с.

Додаток А

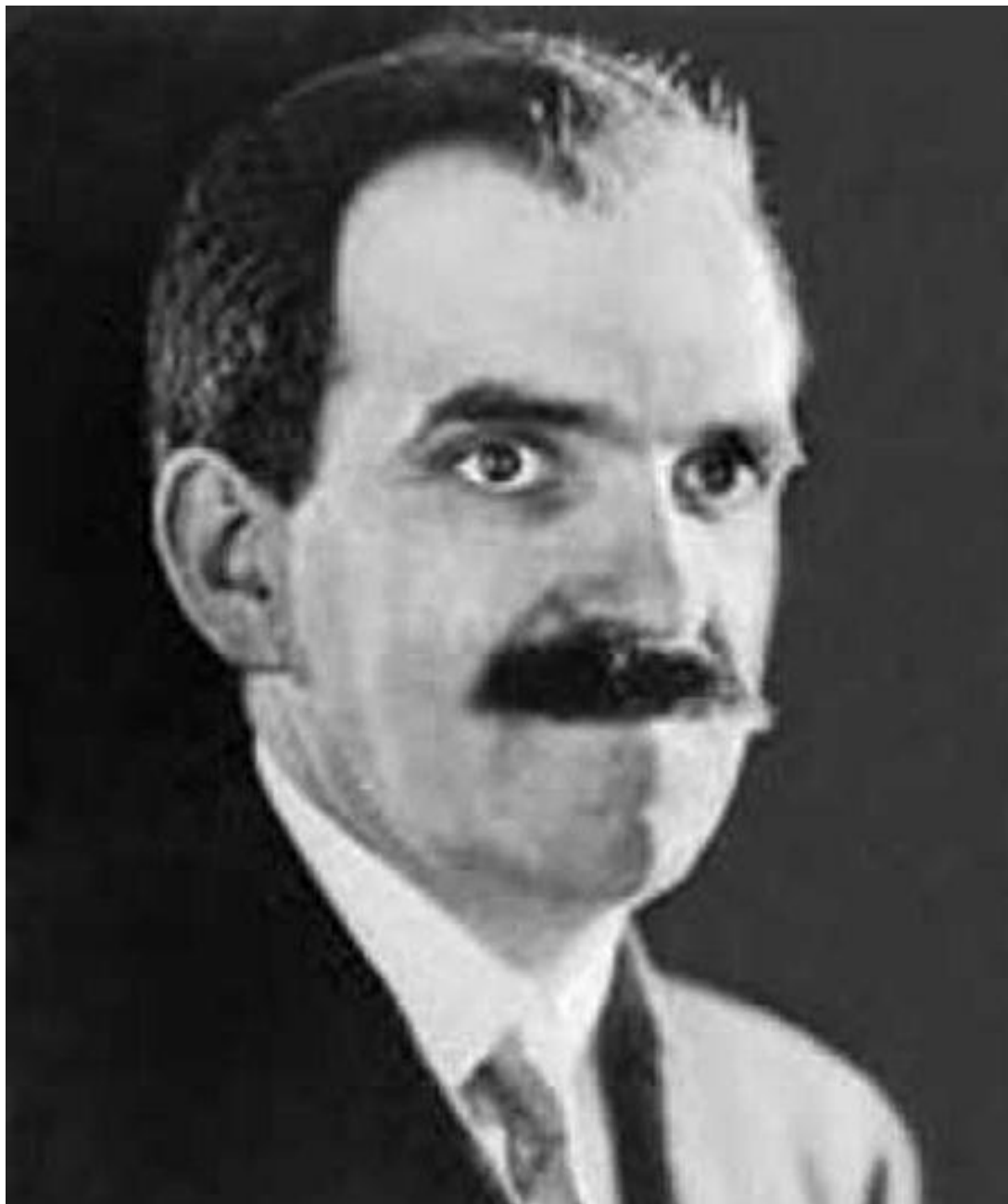
Генеральний секретар міжнародних справ першого складу – Сергій Єфремов.

Джерело: Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. Т. 2. Київ, 1997.

Додаток Б

**Генеральний секретар міжнародних справ другого складу –
Олександр Шульгин.**

**Джерело: Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. Т. 2.
Київ, 1997.**

Міністр закордонних справ – Всеволод Голубович.

**Джерело: Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. Т. 2.
Київ, 1997.**

Дадаток Г

Міністр закордонних справ з 24 березня 1918 р. – Микола Любинський.

**Джерело: Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. Т. 2.
Київ, 1997.**